

Organizovanost romskih asocijacija

Balic Osman
YUROM Centar

1. Hronologija pocetka organizovanja

Nedostatak podataka i istorijskih zapisa je cinjenica sa kojom zapocinje vecina analiza i naucnih istrazivanja u vezi sa Romima. No, ipak se nesto moze i izvuci iz veoma skromnih fondova evropskih arhiva.

Prvi organizacioni oblici delovanja javili su se sredinom 19 veka u Rumuniji kao pokret oslobaljanja od ropstva za oko 200.000 Roma. Nesto kasnije, krajem 19 veka javljaju se pokreti u Nemackoj, Italiji, Spaniji, Rusiji, Madjarskoj, Engleskoj i Bugarskoj. Razlozi za organizovanje u svim ovim zemljama uglavnom su vezani za oblast ljudskih prava, ugnjetavanja i borbe za slobodu u punom smislu te reci.

Izuzetno znacajno, sa aspekta organizacionih sistema, je period posle oktobarske revolucije (1921-1922) kada se javljaju u Rusiji tzv.: "Saveti Roma". Visi oblik organizovanosti tih "Saveta Roma" je tzv. "Sveruski Savez Cigana". Iz tog centra pokretani su listovi, emisije na romskom, skola u Uzgorodu, izdavane su i stampane knjige i udzbenici, osnovana nekoliko pozorista i privredne aktivnosti u vidu "kolhoza".

Kako je Nis grad u kome su se desili mnogi znacajni momenti za istoriju jugoslovenskih Roma, tako se i desilo da je 1909.godine osnovano "Esnafsko udru`enje kovaca" u kome su clanovi od reda bili Romi. Osnivaci su bili braca Abedinovici. Ovo strukovno udruzenje, u to vreme, predstavljalo je izraz Roma za organizovanijim nastupom na trzistu i ocuvanju ovog tradicionalnog zanimanja Roma. Razlozi za osnivanje ove organizacije nisu bili u krsenjima ljudskih prava toga vremena za razliku od drugih.

Pocetkom 20-tog veka u vise velih gradova Srbije nastaju organizacioni oblici razlicitih karaktera i vrsta. Od tradicionalistickih preko zenskih grupa do kulturnih i sportskih.

Bez zelje da se tacno hronoloski i po oblastima navedu ti poceci organizacije nabrojacu znacajnije organizacione oblike i godine osnivanja:

- 1920 godine - u Nisu osnovano zensko pevacko drustvo - "Sloga".
- 1928 godine - prvi romski list u Beogradu "Romano Lil"
- 1930 godine - kulturno-umetnicko drustvo "Gajret" i muzicko horsko drustvo "Nisavac"
- 1938 godine - Prosvetni klub jugoslovenske-ciganske omladine - Beograd
- 1946 godine - Kulturno-Ciganska grupa u Nisu
- 1948 godine - KUD "Ibo Ademovic" - Nis
- 1971 godine - I Svetski Kongres Roma u Londonu i osnivanje medjunarodne organizacije Roma "Romano Internacionalno Jekatanibe" (RIJ)
- 1972 godine - Drustvo Rom za nauku, kulturu i socijalna pitanja - Nis (prvo drustvo takve vrste na prostorima Evrope)
- 1974 godine - I Smotra Kulturnih dostignuca Roma Srbije (Tada jedinstvena manifestacija romske kulture u svetu. Odrzava se svake godine i do sada je odrzano 25 takvih smotri sa oko 15.000 ucesnika).
- 1979 godine - Savez Drustava Roma Srbije (asocijacija 50 romskih drustava sa oko 8.000 clanova, pojedinaca)
- 1990 godine - Savez Roma Jugoslavije
- 1992 godine- prva politicka partija "Socijaldemokratska partija Roma" (Dr. Rajko Djuric)
- 1994 godine - politicke partije u Aleksincu "Demokratska stranka Roma Jugoslavije" i u Kragujevcu "Demokratska politicka partija Roma"
- 1997 godine - Romska kongresna partija - osnovana na II Kongresu Roma Jugoslavije
- 1999 godine - vlada Srbije bira i imenuje prvog ministra koji se bavi etnickom grupom Roma (Jovan Damjanovic)
- 2000 godine - u Srbiji postoji i radi oko 70 organizacija nevladinog tipa.

2. Analiza postojećeg stanja organizovanosti romskih asocijacija

2.1. Međunarodna organizacija Roma (RIJ)

Ova međunarodna organizacija je u potpunosti ispunila ciljeve njenog rada i za manje od 30 godina uz mnogo teškoća uspela da pojedinačne akcije iz zemalja odakle su dolazile, pretvori u svetski pokret Roma za ravnopravnost, međusobnu saradnju i oživljavanje kulturnog i nacionalnog identiteta. Njenom aktivnošću svetsko javno mnjenje i OUN uvažava potrebe Roma kao naroda. OUN je uvrstila RIJ u svoje komitete i započela projekte i programe usmerene na emancipaciju Roma. Evropski Savet je znatno odmakao u realizaciji svojih rezolucija i odluka koje se tiču zaštićene etničke grupe Roma. Romi su dobili status evropske manjine tj. status koji Romima pruža velike šanse u borbi za svoja prava. Sada postoje instrumenti kojima se zemlje koje ne poštuju prava Roma mogu primorati na poštovanje i uvažavanje prava ove evropske manjine. Stvorili su se preduslovi za efikasniji rad nacionalnih - državnih romskih asocijacija.

U očekivanju petog Kongresa ove organizacije nadamo se novoj koncepciji rada, redefinisanju ciljeva i boljem materijalnom statusu RIJ-a.

Sa aspekta unapređenja organizacionog sistema RIJ-a nameće se konstatacija da je potrebno uvođenje i implementacija integralnog informacionog sistema u samom RIJ-u i u zemljama članicama. Faktori organizacije, spoljašnji i unutrašnji u mnogim zemljama su se promenili "na bolje". Mislim na zemlje bivšeg istočnog bloka ili zemlje u tranziciji. To je prilika da se uticaj lokalnih, nacionalnih romskih organizacija na RIJ i obrnuto, poveća, i da se postigne veća efikasnost u procesu ostvarivanja zajedničkih ciljeva.

Projektovanje i uvođenje informacionog sistema omogućiti će

transparentnost svih organizacija. Taj informacijski sistem ne može se kupiti gotov jer je potrebno u fazi projektovanja uvažiti mnoge specifičnosti u nivoima organizovanosti po državama. Nadamo se da će se formirati i posebno telo ili komisija u okviru RIJ-a koji će se isključivo baviti praćenjem i unapređenjem organizacionog sistema ove najvažnije međunarodne organizacije Roma.

2.2. Jugoslavija, Srbija, Niš

Stanje organizovanosti romskih asocijacija na području Jugoslavije nije zadovoljavajuće.

Savez Roma Jugoslavije je formiran 1990 godine i za ovih 10 godina nije uspeo da operativno integriše mnogobrojne romske asocijacije iz Srbije i Crne Gore. Razlozi za takvo stanje su pre svega u ignorisanju ove organizacije od strane saveznih državnih organa. Ova organizacija je izuzetno važna sa aspekta međunarodnog delovanja jugoslovenskih Roma u svetskim i evropskim okvirima i potrebna je njena hitna reorganizacija, revitalizacija i integracija u jugoslovensku državnu administraciju.

Imaju i u vidu međunarodne projekte koji se pripremaju i koji će poći da se realizuju početkom sledeće godine potrebno je i redefinisati oblasti i nadležnosti ove organizacije.

Stanje organizovanosti romskih asocijacija u Srbiji je zadovoljavajuće imaju i u vidu okolnosti u kojima se deluje.

Vlada Srbije je 1999 godine učinila veliki iskorak u pravcu operacionalizacije i poboljšanja funkcionisanja romskih organizacija. Uvođenjem funkcije ministra koji će koordinirati raznovrsne aktivnosti i potrebe Roma data je šansa i stvoren preduslov za stvaranje novog organizacionog sistema funkcionisanja asocijacija kojih u Srbiji ima više od 70.

Savez Društva Rom je telo formirano 1979 godine i okuplja više od 50 asocijacija. I ovo telo treba da unapredi i prilagodi svoju postojeću organizacionu strukturu novim društveno ekonomskim faktorima i rezultatima naučnih istraživanja problema Roma.

Poslednjih par godina u Srbiji deluje oko 20-tak NVO. Ovaj period (1998-2000) je od istorijske važnosti za Rome. Za samo dve godine postignuto je više nego za prethodnih 48 godina tj. za period od II svetskog rata na ovamo, koga smo nazivali period "bratstva i jedinstva".

Vrlo opipljivi rezultati bacaju u vodu sve stereotipije. Aktivnostima NVO dokazano je dr`avnim organima da problemi Roma mogu biti re{avani mnogo br`e i efikasnije. Potrebna je samo dobra volja i mnogo manje para no {to je davano u socijalne svrhe. Ove dve godine su svojim rezultatima pokrenula mnoge mlaje ljude na razmi{ljanje. Postavljaju se pitanja, za{to nije ulagano u projekte koji su predlagani od strane romskih aktivista unazad 30 godina. Iz tih starih papira mi sada prepisujemo i pravimo projekte ~iji su rezultati evidentni. Da li }e sada dr`ava imati volje i para da preuzme i nastavi projekte u kojima su u~estvovala romske NVO i inostrane fondacije? Do odgovora i reakcije dr`ave, romske NVO i druge NVO koje se bave Romima moraju intenzivirati svoj rad i me|usobnu saradnju u cilju {irenja tek zapo~etog aktivizma i bu|enja u najzaostalijim romskim mahalama i ku}icama.

Stanje organizovanosti Roma u Ni{u mo`e biti "model" dobre organizacije. Nije ni ~udo jer prvi oblici organizovanja u ovom gradu po~inju daleke 1909 godine. Stogodi{nja tradicija ovog grada u dobroj organizaciji Roma ima za rezultat slede}e stanje:

- `ivotni standard Roma u Ni{u je u nivou standarda prose~ne jugoslovenske porodice
- o~uvan kulturni i nacionalni identitet tzv. grupe gra|anskih Roma
- mobilnost romskih organizacija na programu emancipacije Roma je na vrlo visokom nivou.

U Ni{u deluje 14 nevladinih organizacija.

- a) **Dru{tvo Rom "Sait Bali"** je fundamentalna organizacija ~iji se prostor delovanja {iri i van granica Srbije. Organizaciono gledano ona predstavlja "nukleus" emancipacije Roma. Nepresu{ni kadrovski potencijal, izvor ideja i akcija kao i stabilna organizaciona struktura ~ine ovu asocijaciju modelom kojeg treba implementirati u svim ve}im gradovima Jugoslavije. Interesantno je napomenuti da ova organizacija nije finansirana od gradskih i republi~kih vlasti mada bi i jednima i drugima to bila referenca.
- b) Nevladine organizacije: **"Bahtalo Drom"** koja se bavi humanitarnim pitanjima lica sa Kosova, otvaranjem prve radio stanice na romskom jeziku i aktiviranjem `enske grupe. Ova organizacije je u vreme naj`eg bombardovanja Jugoslavije dopremila, uz pomo}

jugoslovensko-austrijskih Roma, u ni{ku vojnu bolnicu sanitetski materijal u vrednosti od pola miliona maraka. To je prva i najve}a pomo} koju je grad dobio, ~ini nam se i do dana{njih dana. **TV redakcija "Froli"** produkuje par godina, televizijsku emisiju na romskom jeziku. **Ekologija - "Amaro Drom"** je organizacija koja se bavi unapređenjem romskih naselja. **Romski edukativni centar** sprovodi kompenzatorni program obrazovanja sa decom osnovnih {kola. Tu se pripremaju deca i romske i srpske nacionalnosti. U toj organizaciji svakodnevno vrije kao u ko{nici. **De~iji vrti} "Bambi"** je ponos delovanja romskih organizacija. Ve} par godina radi se na pripremi dece pred{kolskog uzrasta za polazak u osnovnu {kolu. Rezultati su izvrsni. Autor tog projekta je Centar za interaktivnu pedagogiju iz Beograda. **HUR** - organizacija koja se bavi humanitarnim problemima Roma, ni{lija. **Parunipe** - organizacija koja se bavi o~uvanjem romskog groblja kao posebnog komunalnog problema. **Romski {ahovski klub "KM"** je jedna od dve sportske organizacije. Ovaj klub posti`e zaista dobre sportske rezultate i jo{ bolje rezultate u socijalizaciji njenih mnogobrojnih ~lanova. Ovaj klub okuplja ljude svih uzrasta i nacionalnosti. Verovatno }e prerasti u ne{to ve}e {to naravno zavisi od podr{kke drugih. **YUROM Centar** je nau~no istra`iva~ka organizacija koja se intenzivno bavi projektovanjem informacionog sistema koji }e se realizovati fazno. Krajnji ciljevi tog posla su institucionalizacija nacionalne biblioteke i istorijskog arhiva i javne baze nau~nih informacija o Romima. Naravno put do integralnog informacionog sistema romskih organizacija vodi preko ustrojavanja modernog organoizacionog sistema na svim nivoima. Ovo projektovanje }e trajati najmanje dve godine i zavisi}e jedino od materijalnih mogu}nosti da se projekat podr`i. Prvi rezultati se mogu o~ekivati po~etkom 2001 godine. **UNON 99** je unija nevladinih organizacija Ni{a koja je integrisana u lokalne aktivnosti romskih NVO. Kooperacijom ~lanica UNON-a mogu se zapo~eti i obimniji projekti koji zahtevaju specijalisti~ka znanja. Sve nabrojane organizacije rade sa puno entuzijazma i poleta. Javio se i takmi~arski duh. Ambijent u gradu Ni{u je

veoma pogodan za rad i delovanje. Lokalna gradska vlast podr`ava materijalno skoro svaku zapo~etu akciju, naravno u skladu sa svojim mogu}nostima. Sami Romi se bude iz inertnosti i aktivno u~estvuju u akcijama ovih organizacija. Pridru`uju se i Romi sa Kosova.

Gra|ani Ni{a dobro poznaju probleme Roma i imaju}i u vidu politi~ke prilike i neprilike u zemlji zahtevaju ve}u dru{tvenu anga`ovanost samih Roma u re{avanju zajedni~kih problema i u re{avanju sopstvenih problema.

Mora se re}i da bez pomo}i i podr{ke Fonda za otvoreno dru{tvo, pre svega, kao i "Save the children"-a i BCIF-a, nebi se moglo toliko {iroko krenuti u emancipaciju Roma. Ono na ~emu }e se verovatno raditi do kraja godine u samom gradu Ni{u je totalno umre`avanje romskih organizacija u tzv. "YUROM mre`u" kojoj su ve} pristupile neke organizacije iz Ni{a, Srbije, zemalja biv{e Jugoslavije, isto~ne i centralne Evrope. O YUROM mre`i bi}e govora i dogovora na narednim skupovima romskih organizacija.

3. Uop{teno o zna~aju organizacije

Svaki proces rada zahteva neku organizacionu formu. Pokret emancipacije Roma je zapo~eo pre tridesetak godina. Radilo se sa puno entuzijazma, napora, volonterski i amaterski. U Srbiji se postiglo puno. Pokrenuto je sve {to se moglo pokrenuti. Rezultati su evidentni, stvoreni su vi{i i nivoi organizacionih oblika. Sistem organizacije postoji.

Me|utim, organizaciona struktura romskih organizacija treba da je uskla|ena sa izvesnim su{tinskim promenama u dru{tvu.

Organizacijom se pru`aju ljudima i grupama mogu}nosti zadovoljenja osnovnih `ivotnih potreba, podizanje `ivotnog standarda, kulturnih i socijalnih potreba. Vremenom, ciljevi organizacije se menjaju, menjaju se prioriteti, menjaju se spolja{nji i unutra{nji faktori organizacije. Poslovni sistem je dinami~ka kategorija. On menja svoja stanja i polo`aj u odnosu na okolinu. Zbog tih promena, sistem organizovanja svake organizacije mora se s vremena na vreme menjati, unapre|ivati i prilagoditi odnosima spolja i iznutra.

Organizacija zavisi od uspe{nosti sinhronizovanja pojedinih faza rada i od efikasnosti informacionog sistema.

Rezultat na{e romske organizovanosti i sistema organizacije treba da je ekonomski efekat odnosno porast `ivotnog standarda i kvaliteta `ivota Roma. To je krajnji cilj i do njega mo`e da se do|e interakcijom dva sistema, dr`avnog sistema i sistema romskih organizacija. Ovo ne treba shvatiti kao dva paralelna sistema suprotstavljena jedan drugom ve} kao jedan veliki sistem koji sadr`i jedan manji sistem odnosno podsistem a koji su opet zajedni~ki usmereni ka istom cilju.

3.1. Organizaciona struktura romskog organizacionog sistema je nezadovoljavaju}a i jedva odr`iva. Struktura je najva`niji deo organizacije pored organizacionih sredstava i organizacionih metoda. Organizaciona struktura je me|usobni sistem veza organizacionih jedinica, poslova i odnosa me|u ljudima.

Mi moramo menjati strukturu romskih organizacija tj. uskla|ivati je sa su{tinskim promenama u dru{tvu. Kad ka`emo promene, mislimo pre svega na pove}anu samostalnost NVO, hijerarhijskim odnosima i subordinaciji, ekonomskoj nezavisnosti i {irim demokratskim pravima nevladinih organizacija. Organizaciona struktura se predstavlja {emama i to moraju dogovoriti lokalni romski lideri i rukovodioci NVO.

3.2. Faktori organizacije o kojima treba razmi{ljeti pri postavljanju i koncipiranju strukture su:

- Spolja{nji faktori - Institucionalni uslovi koji predstavljaju karakter dru{tveno ekonomskog sistema zemlje (Ustav, zakoni, uredbe).
- Razvoj nauke i rezultati istra`ivanja koje treba odmah primenjivati.
- Unutra{nji faktori - Vrsta delatnosti
  - Sredstva za rad (tehni~ka i materijalna)
  - Kadrovi
  - Veli~ina organizacije i
  - Lokacija (manji ili ve}i grad, putevi, telefonske veze)

3.3 Principi organizacije

- Podela rada
- Jedinstvo upravljanja
- Hijerarhija i centralizacija
- Red i disciplina

- Stalnost osoblja
- Jedinstvo kolektiviteta
- Inicijativnost
- Pravilno nagrađivanje (stimulacija)

Nabrojani principi su neki od teorijski poznatih i usvojenih principa organizacije. Oni se nesmeju striktno primenjivati u svim uslovima, ve} se moraju prilagođavati svakoj organizacionoj celini posebno.

3.4. Sistem

Sistem se mo`e smatrati kao lju}tura ili ~aura. Sistem daje strukturu i stalan oblik. Kao i kod mnogih za{titnih omota~a u prirodi tako i u organizaciji, mora se s vremena na vreme odbaciti omota~ da bi se zamenio ve}im i prostranijim. To se ~ini tako {to se postoje}i sistem proverava.

Kako se proverava sistem? (Pitanja na koja treba dati odgovore anketom)

1. Da li je definisana organizaciona struktura romskog pokreta u Srbiji i Jugoslaviji?
2. Da li postoje}i sistem odgovara savremenim zahtevima i promenama koje su se desile i svakodnevno se de{avaju?
3. Da li postoji sistem za prenos informacija koji obezbeđuje odvijanje aktivnosti bez zastoja i odstupanja?
4. Da li mo`emo da dokumentujemo to {to radimo}?
5. Da li mo`emo da doka`emo da radimo dovoljno dobro?

Ako se na ova pet pitanja odgovori sa "da", sistem je dobar. Ako se na samo jedno pitanje odgovori sa "ne", sistem nije dobar. Odgovore na pitanja moraju dati rukovodioci svih nivoa. U svetu se radi reorganizacija svih sistema. To je tzv. "buisness process reengineering". Mnoge organizacije na zapadu kao i poslovni sistemi su u te{ko}ama. Ve}ina njih je ve} pristupila rein`injeringu. To isto moramo da uradimo i mi sa na{om romskom organizacijom. Moramo kreirati novi sistem. Potrebne su brze reakcije na promene. Napreduju oni koji donose brze odluke i promene. Propadaju oni koji sporo reaguju. Potrebna je nova orijentacija za ulazak u tre}i milenijum.

4. Prioritetni zadaci

- 4.1. Sa~initi program nacionalne emancipacije u politi~koj, ekonomskoj i dru{tvenoj sferi (za period od pet godina)
- 4.2. Organizovati se tako da romske organizacije budu potpuno ravnopravni partneri i saradnici vladi, ministarstvima, lokalnim gradskim vlastima, politi~kim partijama i pokretima, tre}em sektoru i me|unarodnim organizacijama.
- 4.3. Okupiti sopstvenu dru{tvenu "elitu" oko programa i ravnopravno uklju~iti stru~njake za pojedine oblasti. (tzv. "romski lobi")
- 4.4. Ponuditi gotov koncept dr`avnoj administraciji koja bi trebala da pravno, organizaciono, finansijski i logisticki podrsci i sprovede projekat kao svoj.

Autor: Osman Balic
YUROM Centar